

81b

50/91

1.

Saak nr 387/90

/MC

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA
(APPÈLAFDELING)

In die saak tussen:

TSIDISO BEVANS JAFTA MOTSEI

Appellant

- en -

DIE STAAT

Respondent

CORAM:

VIVIER, FRIEDMAN ARR et PREISS
Wnd AR.

VERHOOR:

14 Mei 1991.

GELEWER:

16 Mei 1991.

UITSpraak

VIVIER AR.

VIVIER AR:

Die appellant is in die Vrystaatse Provinsiale Afdeling deur KOTZE R en assessore aan moord, verkragting en diefstal skuldig bevind. Op die aanklag van moord is hy ter dood veroordeel; op die aanklag van verkragting is hy tot vyftien jaar gevangenisstraf en op die aanklag van diefstal tot vyf jaar gevangenisstraf gevonniss. Hy appelleer nou na hierdie Hof teen die doodvonniss wat hom weens die moord opgelê is.

Al drie aanklagte spruit uit h aanval op h 29-jarige getroude vrou ("die oorledene") van Riebeeckstad in die distrik van Welkom op Donderdag 15 Maart 1990. Drie dae vantevore is die appellant deur die oorledene as tuinwerker in diens geneem. Hy het

op daardie stadium n vaste betrekking as motorbestuurder by n firma van Welkom gehad, maar kon, weens onluste in die gebied, nie daardie week werk nie en het gevolglik tydelike werk aanvaar. Ongeveer elfuur die betrokke oggend het die appellant saam met die oorledene in haar motor vanaf haar huis vertrek om, volgens die bediende, blomme te gaan soek. Die Verhoorhof se bevinding oor wat daarna gebeur het, wat tans nie in geskil is nie, was die volgende. Die appellant het die oorledene in die motor oorrompel, haar met n mes tot onderwerping gedwing en haar verplig om met n grondpaadjie na n ou vervalte varkhok op n afgeleë en verlate plek in n oop veld naby die swart woonbuurt Thabong te ry. Daar het hy haar in die varkhok ingedwing waar hy haar verkrag het. Daarna het hy haar hande agter haar rug met draad vasgebind. Hy

het ook haar voete met draad vasgebind en haar hande en voete met draad aan mekaar vasgebind. Hy het 'n rol papier in haar mond gestop en 'n kledingstuk om haar mond gebind. Terwyl sy hulpeloos en vasgebind in 'n half-sittende posisie was met haar bene na agter onder haar ingevou, het die appellant haar veertien keer met 'n mes van voor in die bors en maag gesteeek. Drie van die wonde het deur die linkerlong en hart gedring en 'n vierde het tot in die lewer gestrek. Die eersgenoemde drie wonde het haar dood veroorsaak. Die appellant het die oorledene se beursie, bevattende R18 in kontant en 'n aantal bank- en kredietkaarte, geneem en die toneel verlaat in die oorledene se motor, wat hy twee dae later aan ene Ntili, die eienaar van 'n skrootwerf in Botshabelo, probeer verkoop het. Ntili het onraad bemerk en die polisie ontbied. Die

appellant is gearresteer en het vroeg die volgende dag, 18 Maart 1990, die polisie na die moordtoneel geneem en die liggaam van die oorledene aan hulle uitgewys.

Die appellant se getuienis by die verhoor het op 'n algehele ontkenning van enige aandadigheid aan die drie aanklagte neergekom. Sy getuienis is deur die Verhoorhof as vals verwerp en daardie bevinding is nie tans in geskil nie.

Die saak voor die Hof a quo is verhoor en afgehandel nadat die Strafreghysigingswet 107 van 1990 ("die nuwe Wet") in werking getree het. Die nuwe Wet het die regsposisie met betrekking tot die oplegging van die doodvonnis fundamenteel verander. Art 4 van die nuwe Wet het art 277 van die Strafproseswet 51 van 1977 met 'n nuwe art 277 vervang en weggedoen met die verpligte doodvonnis sowel as met die begrip

"versagtende omstandighede". Voordat die doodvonnis ingevolge die nuwe art 277 opgelê word, moet die Verhoorhof h bevinding uitbring oor die aan- of afwesigheid van enige strafversagtende of -verswarende faktore en slegs indien die voorsittende regter, met inagneming van daardie bevinding, oortuig is dat die doodvonnis die gepaste vonnis is, word die doodvonnis opgelê.

Die uitdrukking "strafversagtende faktore" behels h wyer begrip as wat voorheen onder "versagtende omstandighede" verstaan was, en "strafversagtende of -verswarende faktore" sluit alle faktore in wat behoorlik deur h hof in ag geneem kan word ter versagting of verswaring van vonnis. Sien S v Masina and Others 1990(4) SA 709(A) op 714 A-D en S v Senonohi, 1990(4) SA 727 (A) op 732 F-H. In albei

opsigte rus die bewyslas op die staat : om strafverswarende faktore te bewys en om strafversagtende faktore te weerlê. (S v Nkwanyana and Others 1990(4) SA 735(A) op 743E-744B en S v S 1991(2) SA 93(A) p 100F-G.)

Die Verhoorhof het, by die toepassing van die maatstawwe hierbo genoem, bevind dat die volgende strafverswarende faktore aanwesig is: eerstens die feit dat die appellant die oorledene die een na die ander steekwond van voor toegedien het terwyl sy magteloos vasgebind was en net kon toekyk en tweedens dat die appellant die oorledene gedood het met die motief om haar as 'n potensiële getuie van die verkragting uit te wis. Die Verhoorhof het voorts bevind dat daar twee strafversagtende faktore aanwesig is. Eerstens die feit dat die moord nie vooruit

beplan was nie, maar op die verkragting gevolg het, sodat die appellant nie n lang tyd vir besinning gehad het nie, en tweedens dat die appellant se aanvanklike doel moontlik nie was om die oorledene te dood nie, soos blyk uit die feit dat hy haar hande en voete vasgebind en haar mond toegestop het. Met inagneming van bogemelde bevindings het die Verhoorregter sy oortuiging dat die doodvonnis vir die moordklag "die gepaste vonnis is", as volg in die uitspraak gestel:

"Die weersin wat verwek word deur u hartelose uitwissing van hierdie mensie wat daar hulpeloos in angs en pyn vasgemaak gesit het weeg by hierdie hof so sterk dat daar nie anders kan as om te konkludeer dat die doodvonnis die enigste gepaste straf vir u sal wees nie."

Ingevolge art 322(2A) van die Wet, soos ingevoeg deur art 13(b) van die nuwe Wet, kan hierdie

Hof, indien hy "van oordeel is dat hy self nie die doodvonnis sou opgelê het nie, die vonnis tersyde stel en die straf oplê wat na sy oordeel gepas is". By 'n appèl teen 'n doodvonnis oefen hierdie Hof dus nou 'n onafhanklike diskresie uit. Hy moet self oordeel of, met inagneming van die strafversagtende en strafverswarende faktore wat uit die oorkonde blyk, die doodvonnis "die gepaste vonnis" ingevolge die nuwe art 277(2)(b) is (S v Senonohi, supra op 733C-D).

Namens die appellant het mej Smit voor hierdie Hof betoog dat die Verhoorhof fouteer het deur te bevind dat die appellant die oorledene doodgemaak het ten einde haar as 'n potensiële getuie op die aanklag van verkragting uit te wis. Mej Smit het betoog dat, indien dit sy doel was, hy nie haar mond sou probeer snoer het, soos hy wel gedoen het nie, maar

dat hy haar sonder meer sou doodgemaak het. Sy het betoog dat dit meer waarskynlik is dat die appellant die oorledene doodgemaak het nadat hy paniekbevange geraak het toe hy haar nie kon stilkry nie en sy "in sy ore geraas" het, soos hy dit aan 'n staatsgetuie verduidelik het. Ek is bereid om in die guns van die appellant te aanvaar dat sy aanvanklike doel, nadat hy die oorledene verkrag het, nie was om haar as 'n moontlike getuie met betrekking tot die verkragting uit te wis nie, maar dat hy slegs beplan het om haar vas te bind, haar mond toe te bind en haar dan so te laat en te ontvlug. Daar is egter geen feitebasis nie vir die betoog dat die appellant paniekbevange geword het toe die oorledene nog steeds geluide gemaak het. Hy het nie so getuig nie, alhoewel hy die geleentheid daartoe gehad het. Sy optrede regverdig geen

afleiding dat hy paniekbevange was nie. Die veelvoudige wonde wat hy die oorledene in die omgewing van die hart toegedien het, dui eerder op oorwoë, berekende, doelgerigte en koelbloedige optrede. Daar is ook geen rede waarom hy paniekbevange sou geword het nie. Hulle was in 'n afgeleë, verlate plek, ver van die naaste mense. Indien die appellant die oorledene bloot wou stilmaak, kon hy dit maklik doen sonder om haar dood te maak. Sy optrede regverdig, na my mening, slegs een afleiding, naamlik dat hy van plan verander het en besluit het om die oorledene dood te maak ten einde haar as 'n getuie uit te wis.

Dit bring my by die vraag of daar enige strafversagtende faktore aanwesig is. Die appellant was ongeveer 27 jaar oud ten tyde van die pleging van die misdaad. Hy het tot standerd 8 op skool gevorder

en het as motorbestuurder n goeie salaris ontvang.

In die omstandighede van die huidige saak meen ek dat die feit dat die moord nie lank vooraf beplan was nie, nie as n versagtende faktor beskou kan word nie. Die besluit om die oorledene dood te maak was n oorwoë besluit en daar was genoeg tyd vir besinning. Die tweede versagtende faktor wat deur die Verhoorhof in aanmerking geneem is, naamlik dat die appellant se aanvanklike doel nie was om die oorledene dood te maak nie, beskou ek as nie ter sake nie in die lig van sy latere besluit.

Mej Smit het betoog dat daar twee verdere versagtende faktore is wat nie deur die Verhoorregter in ag geneem is nie : eerstens die feit dat die appellant slegs een vorige veroordeling het vir n misdaad waarby geweld n element is en tweedens die feit

• dat hy n vaste werk gehad het ten tyde van die pleging van die misdade. Ek kan nie die appellant se vorige veroordelings as n strafversagtende faktor beskou nie. Alhoewel hy slegs een relatief geringe vorige veroordeling vir n geweldsmisdad het, het hy vyf ander vorige veroordelings, waarvan drie vir diefstal en twee vir huisbraak met die opset om te steel en diefstal is. Soos mnr Hiemstra, namens die staat, tereg daarop gewys het, toon sy rekord n regressiewe misdadpatroon. Vanaf sy eerste vorige veroordeling in Februarie 1982 tot sy laaste vorige veroordeling in Oktober 1986 het hy telkens binne enkele maande na vonnisoplegging of vrylating weer met die gereg gebots. In twee gevalle het die oplegging van n opgeskorte vonnis nie verhoed dat die appellant dieselfde oortreding weer pleeg nie. Op 31 Oktober

1986 is die appellant vir sy laaste vorige veroordeling - vir huisbraak - vier jaar gevangenisstraf opgelê. Hy is in September 1989 vrygelaat en was dus slegs ses maande uit die gevangenis toe hy die huidige misdade gepleeg het. Dit toon hoe swak sy potensiaal vir hervorming is. In hierdie omstandighede kan ek nie die feit dat die appellant n vaste werk ten tyde van die pleging van die huidige misdade gehad het, as n strafversagterende faktor beskou nie. Hy kan sekerlik nie as n nuttige lid van die samelewing beskou word nie. (Cf Ramba v Die Staat, n ongerapporteerde uitspraak van hierdie Hof, gelewer op 25 September 1990 in saaknommer 586/1989 op bl 24.)

Dit bring my dan by die vraag of die doodstraf die enigste gepaste vonnis op die moordaanklag is. Soos ek reeds daarop gewys het, kan

ek, anders as die Verhoorregter, nie een enkele strafversagtende faktor ten gunste van die appellant vind nie. Daarteenoor is daar die ernstige strafverswarende faktore waarna ek reeds verwys het. Die afgryslieke wyse waarop die appellant die oorledene doodgemaak het, sy optrede daarna en sy totale gebrek aan berou bewys sy algehele verdorwenheid. Van hervorming as gevolg van langtermyn-gevangenisstraf kan daar, vir die redes reeds genoem, na my mening geen sprake wees nie. In al die omstandighede is ek van mening dat die huidige saak een van uitsonderlike erns is waar selfs lewenslange gevangenisstraf onvoldoende en gevolglik nie 'n gepaste straf sou wees nie. Na my oordeel is die doodstraf die gepaste straf ten opsigte van die skuldigbevinding aan moord.

Die appèl word afgewys.

W. VIVIER AR.

FRIEDMAN AR)

PREISS Wnd AR)

Stem saam.